

РЕЗЮМЕТА

на рецензираните публикации на
гл. ас. д-р Красимир Николов Манов

кандидат в конкурс за академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 3.6. Право (Наказателно право) в Софийски университет „Св. Климент Охридски“, обявен в Държавен вестник, бр. 103 от 10.12.2021 г.

(на български и английски език)

За участие в конкурса са представени научни публикации, които не повтарят представените за придобиване на образователната и научна степен „доктор“. Кандидатът участва в конкурса с един публикуван монографичен труд и пет статии.

I. Монография със заглавие „Престъпно психично въздействие“, София, Фондация за българска литература, 2022, ISBN 978-954-677-116-2, под научната редакция на проф. д-р Пламен Панайотов,

Монографията представлява цялостно монографично изследване на въпроса за психичното въздействие, осъществявано при извършване на престъпна дейност. То представя различен аспект при изследване на институтите на наказателното право и на отделните видове престъпления, позволяващ разкриването на същността им на общественоопасни прояви от гледна точка на взаимодействието между престъпния деец, от една страна, и от друга – жертвата на престъплението и други лица. Състои се от въведение, три глави и заключение, с разгърнато съдържание и изчерпателна библиография. Обемът на научния труд е 254 стандартни страници (1800 знака на страница), а печатното издание съдържа 268 страници.

Във **ВЪВЕДЕНИЕТО** е поставена целта на научното изследване – да се обсъдят определени понятия и институти на наказателното право от специфичен ъгъл, необсъждан в този му вид до момента в научната литература и съдебната практика.

При повечето престъпления извършителят въздейства върху друг човек или повече хора – физически или психично. В случаите, когато се осъществява психично въздействие върху други хора, с престъпното деяние

могат да се свържат редица особености и обстоятелства, които не винаги са посочени в състава на престъплението и поради това често биват игнорирани при теоретичното анализиране и при правоприлагането на практика. Към момента липсва системен подход в наказателноправната ни теория и в практиката при изясняване на тези скрити аспекти на психичното въздействие при извършване на престъпна дейност.

Изследването предлага една по-различна гледна точка при анализиране на съставите на престъпления, свързани с психично въздействие, идентифицира проблемни въпроси, обоснова необходимостта от преосмисляне и преодоляване на шаблонния подход при анализ и прилагане на съставите на такива престъпления.

В ГЛАВА ПЪРВА „ПСИХИЧНО ВЪЗДЕЙСТВИЕ И НЯКОИ ПОНЯТИЯ НА НАКАЗАТЕЛНОТО ПРАВО“ са преосмислени някои понятия на наказателното право от гледна точка на особените им проявления или взаимовръзки при осъществяване на психично въздействие.

Психичното въздействие е такова въздействие върху човека, което повлиява по определен начин на психичните процеси, които протичат в съзнанието на човека, върху когото се въздейства. Това са процесите, свързани с мисленето, емоциите, мотивацията и поведението. Тези аспекти на психиката, поне в определени случаи, се приемат като релевантни към наказателноправната характеристика на деянията.

В § 1.1. е изяснена **ролята на психичното въздействие за механизма на засягането на обществените отношения** като обект на престъплението. Обосновано е класифицирането в две основни групи на случаите на психично въздействие: **1. директно психично въздействие**, при което се възприемат пряко действията на извършителя и **2. индиректно (косвено) психично въздействие**, при което се възприема резултата от деянието и от това се пораждат съответни психични процеси у възприемащия.

В § 1.2. са изяснени особеностите на **предмета на престъпленията, свързани с психично въздействие**. При директното психично въздействие деецът въздейства директно върху човек, който възприема извършеното. Възприемащият – жертвата или трето лице, се явява предмет на тези престъпления. Анализирани са и специфични хипотези, при които в състава на престъплението на пръв поглед липсват указания, че се касае за психично въздействие.

В § 1.3. са анализирани въпроси, свързани с **изпълнителното деяние при психично въздействие** – по какъв начин престъпните деяния могат да предизвикат съответно влияние върху психичните процеси у други лица. Изяснено е кои изпълнителни деяния са от естество да предизвикат пренасяне на информация, така че да предизвика възникване или изменение на протичащи психични процеси у възприемащия. Направена е

систематизация на изпълнителните деяния на база механизма за възприемане на информацията – зрение, слух, обоняние, вкус, осезание.

Изведено е понятието за скрито психично въздействие, в случаи, когато такова е налице, но изрично не е посочено в съответния състав на престъпление. Обоснована е ролята на физическото въздействие като скрито психично въздействие; на употребата на сила или насилие – като скрито заплашване. Разгледана е и възможността психично въздействие да се осъществява чрез бездействие.

В § 1.4. е изследван въпросът за **престъпния резултат при престъпленията с психично въздействие**. При директното психично въздействие е необходимо лицето, върху което се въздейства, да възприеме извършеното от дееца. При индиректното психично въздействие е необходимо да бъде възприето нещо, причинено от самото деяние. Това възприемане се явява факт, различен от самото изпълнително деяние и следователно се явява резултат на съответното престъпление. Това е така, дори и ако в състава на престъплението е предвидено настъпването и на друг определен престъпен резултат.

В § 1.5. е направен анализ на **класифицирането на престъпленията на формални и резултатни**. Установено е, че се допуска смесване на различни критерии и е по-прецизно да бъдат разглеждани две отделни класификации. Една за видове престъпления – на *формални и резултатни престъпления* в зависимост от това, дали самото деяние е достатъчно за обоснове криминализирането си и втора – за съставите на престъпления – на *формални и резултатни състави* с оглед предвиждането в състава на признак относно престъпен резултат, различен от самото деяние. Т.е. изправени сме пред две отделни понятия – 1) формално или резултатно престъпление и 2) формален или резултатен състав на престъпление.

Обоснован е изводът, че за формални престъпления може да се говори само по изключение, а при престъпленията, свързани с психично въздействие, това е невъзможно.

При престъпленията, свързани с психично въздействие причиненият резултат може да бъде най-малко възприемането на деянието от друго, а евентуално и предприемането на определено конкретно поведение след това или причиняването на определени психични преживявания.

В § 1.6. е изследван въпросът за **обекта на престъплението в светлината на психичното въздействие**. Деянията, при които се осъществява психично въздействие, могат да бъдат обособени в две големи групи: 1) такива, свързани с мотивация за предприемане на определено поведение от страна на възприемачия и 2) такива, предизвикващи определени вътрешни преживявания. Като извод от анализа може да се посочи, че всяко престъпление, свързано с психично въздействие, включва

в непосредствения си обект и онези групи обществени отношения, които са свързани с осигуряване нормалното протичане на психичните процеси, водещи до свободно формиране на воля и избор на поведение съобразно собствените потребности и/или в рамките на които се упражняват и гарантират строго лични права и правно защитени блага и ценности, свързани с определени вътрешни преживявания на съответната личност.

В § 1.7. е обсъден въпросът за възможностите за прилагане на т.н. **възстановително правосъдие** при решаване на въпроса за отговорността на извършителя на престъпление. Въпросът е поставен, от една страна, във връзка с развиване на предложения нов подход за по-гъвкаво разбиране и прилагане на наказателния закон. От друга страна, е обсъден и във връзка с установяване на по-широк кръг лица, освен пряката жертва, върху които престъпното деяние може да е оказало психично въздействие – директно или индиректно, и необходимостта те също да получат възможност да участват в процеса по решаване на възникналия конфликт. Съчетаването на този подход с едно бъдещо възприемане на приложимостта на принципите на възстановителното правосъдие, като допълнение или като алтернатива на наказателната отговорност като реакция срещу извършеното престъпление би допринесло в значителна степен за общото понижаване на нивото на конфликтност и възстановяване на чувството за справедливост в обществото.

Във **ВТОРА ГЛАВА „ПСИХИЧНО ВЪЗДЕЙСТВИЕ ПРИ НЯКОИ ИНСТИТУТИ НА ОБЩАТА ЧАСТ НА НАКАЗАТЕЛНОТО ПРАВО“** са анализирани спецификите на някои такива институти от гледна точка на психичното въздействие.

В § 2.1. са обсъдени въпроси относно **формиране на вината** и най-вече с предвиждането на общественноопасните последици от извършено престъпно деяние в различни хипотези при различните видове вина. Основно внимание е обърнато на предвиждането на поведението на други лица, върху които се осъществява психично въздействие чрез престъпното деяние и това поведение се явява негов резултат.

В § 2.2. е разгледано понятието „**невменяем пострадал**“, което има отношение към психичното въздействие, което се оказва на пострадалия при престъпление. Разгледана е употребата му в исторически план и е изяснено съдържанието му според действащия НК. Изяснено е положението, че това понятие не се свързва с формирането на вината, както понятието „невменяемост“, уредено в общата част на НК. В случаите, когато в особената част е употребено понятието „невменяем“ по отношение на пострадалия от престъплението, е необходимо да се извърши корективно тълкуване и това понятие да се разбира като „лице, което не разбира

свойството или значението на извършеното или не може да ръководи постъпките си“.

§ 2.3. е посветен на специфични въпроси относно **съучастнето**. Изяснени са особеностите на психичното въздействие, осъществявано от и спрямо отделните съучастници. Разгледани са и някои особени хипотези, които повдигат въпроси в теоретико-приложен план.

В § 2.4. е изследван проблемът за т.нар. **посредствено извършителство**. Изяснен е смисълът на понятието в исторически план в контекста на теорията, разработена от акад. Н. Долапчиев при действието на Наказателния закон от 1896 г. Направен е извод за недопустимост на тази правна фигура при сега действащата наказателноправна уредба на извършителството. Разгледани са възможностите за решаване на проблема при различни хипотези и са направени предложения за изменение на правната уредба.

Аспекти на психично въздействие може да бъдат наблюдавани в определени случаи при всички обстоятелства, изключващи обществената опасност, вината, противоправността или наказуемостта на деянието. На тях е посветен В § 2.5, като по-конкретно са анализирани определени проблеми при действието **служител под прикритие, изпълнението на противозаконна служебна заповед и принудата спрямо жертва на престъпление**. Разгледани са въпроси, свързани с психичното въздействие, осъществявано от и спрямо извършителя на деяние при наличието на посочените обстоятелства. Изложена е критика на уредбата в НК, основно по отношение на новия чл. 16а НК.

В ТРЕТАТА ГЛАВА на труда, озаглавена **„ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С ПСИХИЧНО ВЪЗДЕЙСТВИЕ“**, е направена систематизация на престъпленията с оглед критерии, свързани с психичното въздействие и са анализирани основни групи престъпления или форми на изпълнителните им деяния според направената класификация.

Систематизирането на престъпленията с оглед осъществяваното психично въздействие е изложен в § 3.1. С оглед на това, дали въздействието върху възприемащия се осъществява при самото извършване на престъплението, чрез самото изпълнително деяние или косвено, чрез възприемане на определен резултат от извършеното деяние, съответните престъпления се разделят в две основни групи: **1. директно психично и 2. индиректно (косвено) психично въздействие**.

С оглед целения или предизвикания резултат от психичното въздействие, по какъв начин то е повлияло на възприемащия, се разглеждат също две основни групи престъпления: **1. Мотивиращи престъпления**, при които обектът на психично въздействие бива мотивиран към осъществяване на определено поведение и **2. престъпления**,

предизвикващи определени психични състояния или преживявания у възприемащия. Първата група, от своя страна, с оглед характера на поведението, към което се мотивира възприемащият, могат да се разделят на: а) **мотивиращи към последваща престъпна или друга противозаконна дейност** и б) **мотивиращи към друг вид поведение.**

В следващите параграфи са разгледани различните основни групи престъпления според формите на изпълнителни деяния, при които се осъществява психично въздействие, без изложението да претендира за изчерпателност.

В § 3.2. са разгледани отделни форми на изпълнителни деяния, свързани с **психично въздействие, мотивиращо към извършване на престъпление или друго противозаконно деяние.** Обсъдени са специфични проблеми, свързани със съдържанието на използваните в НК понятия, разграничаването им от сходни понятия, особености на психичното въздействие, оказвано при извършване на съответните престъпления. В 10 раздела последователно са изследвани:

1. **Склоняване** – в широк и тесен смисъл;
2. **Подбуждане и явно подбуждане** към престъпление;
3. **Проповядване** (изяснен е смисълът на понятието и е разграничено от подбуждането и явното подбуждане);
4. **Свождане** – уточнено е съдържанието на понятието;
5. **Нареждане да се извърши нещо** – разгледани са група престъпления със сходно изпълнително деяние, обсъдено е отношението към института по чл. 16 НК;
6. **Поставяне на условие пред трето лице** – изяснени са практически и теоретични въпроси относно група престъпления, най-вече с оглед психичното въздействие, осъществено спрямо лицата, пред които деецът поставя условие;
7. **Подкуп** – обсъдени са особеностите на различните форми на изпълнително деяние при активния и пасивния подкуп с оглед взаимната обвързаност между двата вида подкуп и от гледна точка на оказваното психично въздействие при тях, разгледани са и основни особености на **провокацията и изнудването при подкуп** като обстоятелства, свързани с психично въздействие и имащи отношение към наказуемостта на дееца;
8. **Провокация към престъпление;**
9. **Посредничество в престъпление;**
10. **Престъпни сделки** – обсъдени са множество актуални въпроси, възникващи при широк кръг престъпления, при които изпълнителното

деяние представлява сключване на сделка или елемент на такава сделка, свързан с отпращане на волеизявление до друго лице.

В § 3.3. са изследвани групи престъпления, чиито изпълнителни деяния са свързани с оказване на **психично въздействие, мотивиращо друго лице към извършване на последващо поведение, което само по себе си не е престъпно или противозаконно**. В определени случаи мотивирането към едно принципно позволено от правото поведение може да бъде неправомерно, общественоопасно, ако използваният метод е свързан с нарушаване на свободната воля на лицата да избират поведение съобразно собствените си нужди и разбирания и да действат или да не действат по избран от тях начин. Основните методи на въздействие, на които законодателят придава наказателноправна значимост са свързани с използването на измама и на принуда.

В четири раздела са разгледани следните групи престъпления с оглед на използвания особен метод на психично въздействие:

1. Измама, заблуждаване – обсъдени са специфичните особености на психичното въздействие при различните проявни форми на измамата, вкл. и при други престъпления, извършвани по измамлив начин, освен престъпленията по глава пета от особената част на НК, раздел IV „Измама“. Поставен е и въпросът за нуждата от съобразяване на наказателноправната уредба със съвременните процеси на управление и контрол на все повече дейности чрез компютърни технологии, без участието на човек, който може да бъде заблуждаван;

2. Документни престъпления – анализирани са особеностите на престъпленията с документи като предмет или средство на престъплението, от гледна точка на психичното въздействие. От наказателноправна гледна точка, при използване на документ като средство на престъплението, по принцип се извършва заблуждаване относно определени правно значими обстоятелства, а престъпленията, при които документът е предмет, по същество може да се приеме, че става дума за приготвяне за последващо използване на документа с измамлива цел;

3. Престъпления с лъжа – анализирани са особености на психичното въздействие при група престъпления, свързани с предоставяне на лъжлива информация, вкл. и затаяване на необходима информация;

4. Принуда – обсъдени са широк кръг престъпления, свързани с употреба на принуда, като най-често срещаният способ за престъпно мотивиране към извършване на определено поведение. Разгледани са различните проявни форми на принудата – физическо насилие, заплашване и злоупотреба с власт. Особено внимание е обърнато на заплашването, разглеждано като психично насилие, осъществявано в различни форми при множество видове престъпления, като са изведени общите особености на

заплашването при различните престъпления. Анализирана е и същността на физическото насилие като скрито психично въздействие.

На престъпленията, свързани с осъществяване на психично въздействие, предизвикващо определени психични или физиологични състояния или преживявания, е посветен § 3.3.

Разгледани са групи престъпления, при които психичното въздействие се осъществява спрямо едно лице, не с цел то да бъде мотивирано да извърши определено последващо поведение, а предизвиква определени психични процеси – мисли, емоции, чувства, състояния и т.н. При много престъпления такава възможност се разкрива при определени конкретни проявни форми на изпълнителното деяние. Това значително разширява кръга от състави, които могат да бъдат приобщени към разглежданата група. Затова са анализирани само по-значимите от тях.

В пет раздела са разгледани следните групи престъпления:

1. Престъпления против честта и достойнството. Обърнато е по-специално внимание на обидата и клеветата, като са засегнати специфични въпроси във връзка с въздействието, което се осъществява от извършителя на тези престъпления.

2. Престъпления, пораждащи страх. Тук са анализирани такива престъпления, които не са свързани с използване на заплашване с цел да бъде мотивиран пострадалия към извършване на определено последващо поведение, а престъпления, в които е от значение е самото пораждане на страха, и особеното психично състояние, определяно от него. Обсъдено е съдържанието на понятието „страх“ и отношението му към сходни понятия. Особено внимание е обърнато на тероризма и възникващите във връзка с това престъпление въпроси в теорията и практиката.

3. Психично въздействие чрез особено отнасяне или поставяне в специфични условия. Идентифицирани са други състави на престъпления, свързани с пораждането на специфични психични състояния и преживявания на пострадалия, без това да е посочено като специална цел на деянията, при което неминуемо е налице съответно отражение върху психиката на пострадалия. Такива са престъпленията, свързани с **жестоко отнасяне, нечовешко третиране, лишаване от свобода, трафик на хора с цел държане в принудително подчинение** и др.

4. Психично въздействие чрез физически действия. Обсъдени са престъпления, свързани с предизвикване на специфични психични преживявания у пострадалия, които принципно се изразяват в някакво физическо въздействие.

Включени са престъпления, в чиито състави изпълнителното деяние се свързва с **изтезаване, извършени по особени подбуди – хулигански,**

ксенофобски или др., **въвличането или използването на жертвата в особени действия или дейности** – напр. някои полови престъпления и др. Обсъдени са особености на психичното въздействие при някои полови престъпления, престъпления, условно наречени демонстративни, при които е необходимо или самото деяние да бъде афиширано пред определена аудитория, или да бъде афиширан причиненият резултат – напр., хулиганството.

5. Причиняване на физически последици чрез психично въздействие. Тук е поставен един специфичен проблем, който до момента не е бил обстойно изясняван в научната литература – за възможността да се приемат за съставомерни деяния, при които върху пострадалия пряко се причиняват и физически проявени последици от оказаното психично въздействие. Те могат да се изразяват в увреждане на здравето, причиняване на смъртта му или др. Обсъдени са възможностите за извършване на увреждащи престъпления против здравето или живота, както и на застрашаващи (злепоставяне), основно във връзка с излагането на въздействие на стресови фактори.

В **заключението** се обобщава целта на труда за представяне на една по-различна гледна точка за осмисляне на престъпленията, уредени в НК. Опит за прилагане на нов подход при изясняването им и при правоприлагането, чрез който да се преодолее сляпото следване на буквата на закона и да се държи сметка за духа му. Разкриването на особеностите на психичното въздействие е израз на такъв подход. На много от поставените въпроси в момента не може да бъде даден еднозначен отговор. Труд цели да инициира по-задълбочени дискусии и изследвания за решаването на тези въпроси.

II. Статия: Проповядването като изпълнително деяние на престъпления по българския Наказателен кодекс – В: Научни четения на тема „Право и религия“. Сборник доклади. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2021, 360-371. ISBN: 978-954-07-5133-7.

Обект на изследване са разпоредбите от българския наказателен кодекс, криминализиращи дейности, за които законодателят е употребил понятието „проповядва“. То касае форма на психично въздействие от страна на извършителя на престъплението върху други лица и обичайно се свързва с религиозното красноречие. В статията се анализира смисълът на този термин, употребен като наказателноправно понятие, като се обсъжда традицията в употребата му в българските наказателни закони в миналото, историческата обусловеност на тази традиция и контекста на употребата му в настоящия закон. Направен е опит да се идентифицират проблеми, които

възникват в практиката при тълкуване на посочените правни норми и да се предложи разрешение на тези въпроси.

III. Статия: Престъплението като наказание и наказанието като престъпление. Някои размисли за необходимостта от алтернативни способности за реакция срещу престъпленията – В: Научни четения на тема „Санкциите в правото“. Сборник доклади. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2019, стр.: 391-402. ISBN: 978-954-07-4831-3.

В условията на криза на доверие към държавните институции и съдебната система тенденцията към уреждане на конфликти чрез саморазправа измества правораздаването. Стремещът е за наказване на другата страна в конфликта чрез престъпно посегателство, а на налагането на наказание от съда се гледа като инструмент за доставяне на съответно количество страдание, каквото е било причинено от престъплението. Начин за връщане на усещането за справедливост е страните в конфликта да бъдат върнати в процеса на разрешаване на собствения им конфликт чрез методите на възстановителното правосъдие. Действащият в България Закон за медиацията все още не е приложим за наказателни дела. Статията разглежда проблемите и възможностите, които възникват пред въвеждането на способите на възстановителното правосъдие в наказателното производство. Въпросът за допустимостта на медиацията обичайно се разглеждат в наказателнопроцесуална светлина, но тук акцент се поставя върху наказателноправната гледна точка.

IV. Статия: Mental Impact in Bribery as Grounds for Exemption from Criminal Liability According to the Bulgarian Criminal Code. In: "Topical issues of anti-corruption: the view of the scientist and practice": Materials of the International correspondence scientific-practical conference. Казахский гуманитарно-юридический инновационный университет, 2018, стр.: 23-26, ISBN: 978-601-80759-3-3.

(Психично въздействие при подкупа като основание за освобождаване от наказателна отговорност според българския Наказателен кодекс – на англ. ез.)

Статията разглежда обстоятелствата, които могат да доведат до освобождаване от наказателна отговорност за подкуп и са свързани с психическото въздействие, упражнено от насрещната страна при подкуп – изнудване при подкуп и провокация към подкуп – съгласно българския Наказателен кодекс.

V. Статия: Взаимната обвързаност между принципите на наказателното право и на наказателната политика, Научни четения на тема „Правни норми и правни принципи“. Сборник доклади. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2017, 323-332. ISBN: 978-954-07-4321-9.

Принципите на наказателната политика и принципите на наказателното право имат различен характер, но често се смесват неоснователно. Въпреки че са взаимосвързани и си влияят едни на други, със сигурност е необходимо да се разграничат ясно, за да се предотврати неоправдано влияние върху правоприлагането, което противоречи на върховенството на закона.

VI. Статия: Към въпроса за посредственото извършителство на престъпление – В: Научни четения в памет на Венелин Ганев и Никола Долапчиев. Сборник доклади. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2017, 259-277. ISBN: 978-954-07-4260-1.

Изследването разглежда проблема за посредственото извършителство на престъпление. Въпросите, обсъждани от проф. Н. Долапчиев в неговата фундаментална публикация от 1932 г. по Наказателния закон от 1896 г. се съпоставят с проблемите, които стоят пред съвременната теория и практика. Разгледани са различни случаи на постигане на определен неправомерен резултат с помощта на друго лице. Обсъжда се тезата, че това правно понятие изисква прилагане на наказателния закон по аналогия и необходимостта от изрична уредба в Наказателния кодекс.

